

## האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

### ניסיונות ופעולות הצלה בתקופת השואה - 13594

תאריך עדכון אחרון 05-05-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): יעל נידם אורביטו

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: [iael.nidam-orvieta@yadvashem.org.il](mailto:iael.nidam-orvieta@yadvashem.org.il)

שעות קבלה של רכז הקורס: לפי תיאום

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הסמינר יעסוק בניסיונות ופעולות הצלה שננקטו על פני אירופה הכבושה. נתחיל בעיון תיאורטי במושגי ההצלה ונבחן באיזו מידה נתאפשרו פעולות אלה במדינות השונות. נבדוק מה היו התנאים הנחוצים לשם הצלת יהודים ונערוך השוואה בין הקשרים שונים והשפעותיהם על סיכויי ההצלה האינדיבידואליים והקולקטיביים של היהודים. נבחן רשתות הצלה שונות ונשאל באיזו מידה גורמים לא יהודים פעלו וסייעו בהצלת יהודים ומה היו המניעים לכך. נבחן גם את המושג "יהודים מצילים יהודים", תוך דיון בפעולות שנעשו במדינות הכבושות ומחוצה להן. נבחן את מקומה של ההצלה בזכרון הקולקטיבי ונדון בכמה מקרים שנויים במחלוקת.

מטרות הקורס:

להבין את מורכבות המונח "הצלה", להכיר את הביטויים השונים שלו בתקופת השואה, לבחון באופן ביקורתי את הדיון ההיסטוריוגרפי והציבורי סביב הנושא ואת סיפורי ההצלה השונים. להבין את הגורמים השונים שהשפיעו בארצות השונות על אפשרויות ההתארגנות השונות להתנגדות. לבחון באופן ביקורתי את סוגיית ההצלה בידי יהודים

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

לבחון את מורכבות המונח הצלה, על ביטויי השונים, להשוות בין סיכויי ההצלה של יהודים במדינות השונות, להבחין בין סוגים שונים של פעילות הצלה בתקופת השואה, להסביר מה הגורמים השונים אשר השפיעו על סיכויי ההצלה של היהודים בארצות השונות. לבחון באופן ביקורתי את סוגיית ההצלה בידי יהודים, בהקשריה השונים, לסכם ולבקר את הגישות המחקריות השונות סביב סוגיית ההתנגדות.

דרישות נוכחות (%) :

75%

שיטת ההוראה בקורס: סמינר

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

מהי הצלה? סוגיות ושאלות  
הצלה בגרמניה - השנים הראשונות מתודולוגיות  
הצלה במדינות כבושות  
הצלת ילדים  
סוגיות שנויות במחלוקת  
בין מציל לחסיד

### חומר חובה לקריאה:

אליהו קליין, "בין הצלה לרדיפה: הגדרה ומיפוי של מגוון התנהגויות של החברה הכפרית בפולין הכבושה כלפי היהודים הנרדפים בתקופת השואה", יד ושם קובץ מחקרים נ"א 2 (תשפד'), ע' 35-60 דן מכמן, "לבירור מושג 'הצלה בתקופת השואה'", ילקוט מורשת כ"ח, אוקטובר 1979, עמ' 55-76. אשר כהן, "פעולות ההצלה של תנועות הנוער הציוניות", תנועות הנוער הציוניות בשואה, חיפה, המכון לחקר תקופת השואה, תשמ"ט, 59-72.

רות זריז, "יהודי גרמניה בין הגירה לבריחה: חמישים שנה לפוגרום ב- 9-10 בנובמבר 1938", משואה יז' תשמ"ט, עמ' 57-72.

יהודה באואר, יהודים למכירה, ירושלים, יד ושם, 67-88.

Beate Kosmala, "The rescue of Jews 1941-1945 – Resistance by Quite Ordinary Germans", in *Nazi Europe and the Final Solution*, David Bankier and Yisrael Gutman (eds), Jerusalem, Yad Vashem, 2003, 93-110.

David Engel, "Possibilities of Rescuing Polish Jewry under German Occupation and the influence of the polish Government in Exile", in *Nazi Europe and the Final Solution*, pp. 136-148.

אנגלקינג ברברה, יהודים עוזרים ליהודים ב"צד הארי" בוורשה", יד ושם קובץ מחקרים מ"ח 1-2 (תש"פ), ע' 89-110.

לאה פרייס, "כל זמן שאפשר להציל עוד יהודי" – על פרשת הצלתם של 1,200 יהודים ביערות מערב ביילורוסיה ועל האחים ביילסקי", בתוך עלה איתי בגורלי, ירושלים, יד ושם, ע' 117-126. רות זריר, "הצלת יהודים מהולנד באמצעות אישורי סרטיפיקטים", ילקוט מורשת, כג', תשל"ז, 135-162.

חיים אבני, "המחתרת הציונית בהולנד ובצרפת והבריחה לספרד", ניסיונות ופעולות הצלה, עמ' 456-483.

ז'אנין פרנק, "אבוש וובר והוועד להגנת היהודים בבליה", עלה איתי בגורלי, ע' 297-312. רוברט רוזט, מפולין להונגריה: ניסיונות הצלה 1943-1944, יד ושם קובץ המחקרים, כד' 1995, ע' 131-144.

אשר כהן, "הצלה בידי המחתרת החלוצית בהונגריה", עלה איתי בגורלי, ע' 422-435.

Hans Kirchhoff, "The Rescue of the Danish Jews in October 1943", in *Nazi Europe and the Final Solution*, 539-555.

לני יחיל, "הייחוד שבהצלתם של יהודי דניה – ניסיון לאבחנה שיטתית של תנאי הצלה", בתוך ניסיונות ופעולות הצלה, 504-511.

נחום בוגנר, ילדי המזרים: הצלת ילדים יהודים במזרים בפולין בתקופת השואה, יד ושם קובץ המחקרים כז' (תשנ"ט), ע' 189-226. לוסיאן לזר, "הצלת הילדים צרפת", בתוך עלה איתי בגורלי, ירושלים, יד ושם, ע' 217-248.

תוכניות הצלה רחבות היקף

גילה פטרן, "להציל בכל מחיר – קבוצת העבודה בסלובקיה, עלה איתי בגורלי, ע' 340-364. דניאל קארפי, התוכניות של אנג'לו דונאטי להצלת יהודי דרום צרפת", עלה איתי בגורלי, 365-376.

יאן גרובובסקי ונריוש ליבונקה, "סילופה ושכתובה של ההיסטוריה של השואה בפולין: המקרה של מוזאון משפחת אולמה לפולנים שהצילו יהודים במלחמת העולם השנייה במרקובה", יד ושם קובץ

---

מחקרים מ"ה 1, 2017  
רחל ברנר, "פולקה קתוליצקה והשואה: חידת זופיה קוסאק", יד ושם קובץ מחקרים מ"ה 2 (תשע"ח),  
ע' 105-132  
Dalia Ofer, "Tormented Memories: the Individual and the Collective", *Israel Studies*,  
9, 3, (2004), 137-156.

היישוב, בעלות הברית והמדינות הלא כבושות  
דליה עופר, "מבט לאחר יובל – היישוב והציונות נוכח השואה, 1933-1948", תמורות יסוד בעם היהודי  
בעקבות השואה, יד ושם, תשנ"ו, ע' 443-472.  
דינה פורת, "מדיניותה של הנהלת הסוכנות היהודית בפרשת טרנסניסטריה 1942-1944", קפה הבוקר  
בריה העשן, יד ושם, 2011, ע' 119-148.  
Susan Zuccotti, "The rescue of Jews in Italy and the existence of a Papal Directive",  
in *Nazi Europe and the Final Solution*, 519-538.  
זאב לקויר, הסוד הנורא, ירושלים ותל אביב, שוקן, תשמ"א, עמ' 68-101, 102-122..  
דיוויד ס' ויימן, הפקרת היהודים: אמריקה והשואה, ירושלים, יד ושם, תשנ"ג, עמ' 387-428  
ברנר ווסרשטיין, בריטניה והיהודי אירופה, 1939-1945, תל אביב, עם עובד, 1982, עמ' 116-221.

Tec Nehama, "Altruism during World War II", in *Helpers and rescuers: ethical, psychological and religious factors*, - *Remembering for the Future*, 1989, 542-549.

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי:

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 80 %  
השתתפות פעילה / עבודת צוות 20 %

מידע נוסף / הערות:

חומר הקריאה יחולק בין התלמידים. כל תלמיד יקרא פריט אחד לשיעור.

הסמינר מתקיים בשיתוף יד ושם, לזכרו של פרופ' ישראל גוטמן